

UNIVERSITATEA *LUCIAN BLAGA* SIBIU
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ *ANDREI ȘAGUNA*

**Taina Fiului Omului.
Studiu exegetic-teologic al prevestirilor
Patimilor și Învierii
În Evangheliile sinoptice**

(rezumatul tezei de doctorat)

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC
PR. PROF. UNIV. DR. DUMITRU ABRUDAN

DOCTORAND
ILIE CHIȘCARI

2012

Taina Fiului Omului.
Studiu exegetic-teologic al prevestirilor Patimilor și Învierii
în Evangheliile sinoptice
(rezumat)

Cuvinte cheie: Fiul Omului, prevestirile Patimilor și
Învierii, metoda istorico-critică, profeții mesianice,
Evangheliile sinoptice.

Studierea sistematică a celor trei prevestiri ale Patimilor și Învierii (*Mc* 8:31-33 || *Mt* 16:21-23 || *Lc* 9:21-22; *Mc* 9:30-32 || *Mt* 17:22-23 || *Lc* 9:43b-45; *Mc* 10:32-34 || *Mt* 20:17-19 || *Lc* 18:31-34) a fost destul de ignorată sau evitată în cercetarea biblică, iar când a fost adusă în discuție, a dus la numeroase controverse de natură teologică. O mare parte a cercetătorilor consideră aceste prevestiri drept niște *vaticinia ex eventu*, un produs al redactării creștine a vieții lui Iisus, prin care se dorea arătarea rolului providențial și răscumpărător al morții Sale, deci, cu alte cuvinte, o invenție a Bisericii. Exactitatea și precizia cu care sunt prezentate diferitele momente ale patimilor Mântuitorului a stârnit în unii convingerea că aceste cuvinte nu puteau fi scrise mai înainte ca evenimentele să fi avut loc.

Plecând de la situația prezentă, această lucrare încearcă să investigheze dacă, într-adevăr, aceste discursuri ale lui Iisus nu pot fi acceptate în maniera în care sunt prezentate în Evangheliile, ca niște instrucții adresate ucenicilor, într-o manieră privată, prin care aceștia erau pregătiți atât pentru evenimentele care urmau să aibă loc în curând, cât și pentru activitatea misionară pe care trebuiau să o desfășoare după Înălțare. Astfel, se încearcă înțelegerea acestor discursuri în contextul original în care au fost rostite, prin reconstituirea circumstanțelor istorice, teologice și culturale ale iudaismului primului secol d.Hr., cu credințele, așteptările și dezamăgirile sale, care să explice maniera de transmitere a unor astfel de învățături și reacțiile pe care le-au avut ucenicii. Se dorește, apoi, înțelegerea conținutului acestor prevestiri în sine, fără a se face apel la evenimentele propriu-zise ale Patimilor și Învierii pentru explicarea transmiterii unui astfel de mesaj. Avându-și originea în activitatea didactică a lui Iisus, aceste declarații trebuie să aibă semnificații specifice independent de evenimentele viitoare la care fac referire, chiar dacă înțelegerea lor deplină va veni abia după împlinirea lor. Astfel, se încearcă identificarea unei teologii a prevestirilor, care se va impune drept cheie ermeneutică a interpretării evenimentelor Patimilor și Învierii de către comunitatea creștină.

Lucrarea, alcătuită din opt capitole, se poate divide în două părți, în funcție de modul de abordare a textelor analizate. Astfel, o primă parte oferă o analiză exegetică a diferitelor texte ale prevestirilor Patimilor și Învierii, în special prin aplicarea principiilor metodei istorico-critice, dar și prin valorificarea unor alte metode de cercetare, precum naratologia. În cea de-a doua parte voi încerca o abordare mai mult tematică, în care voi investiga, dintr-o perspectivă diacronică, principalele elemente identificate în textul prevestirilor care ar putea contribui la identificarea unei teologii specifice unor pasaje atât de controversate ale tradiției evanghelice.

Primele trei capitole urmăresc principalii pași metodologici ai metodei istorico-critice, în legătură cu fiecare dintre cele trei prevestiri principale ale Patimilor și Învierii, în toate variantele sinoptice. Astfel, fiecare dintre ele începe printr-o analiză a diferitelor manuscrise ale pasajelor respective, prezente în edițiile critice ale Noului Testament, în vederea reconstruirii textului cel mai apropiat cât mai apropiat de așa-numitul „autograf” al evangheliștilor; acest demers corespunde etapei criticii textuale (*critica textus*), în urma căreia se stabilește textul în legătură cu care se va face analiza ulterioară.

În continuare, se face o prezentare a modului în care se raportează între ele, la nivel literar, textele diferitelor variante sinoptice ale fiecăreia dintre prevestiri, prin evidențierea cât mai clară a concordanțelor și diferențelor dintre acestea. Rezultatele acestei investigații sunt confruntate, apoi, cu principalele teorii sinoptice existente în ziua de astăzi, în scopul emiterii unor ipoteze cu privire la dinamica surselor acestor pericope și a modului în care fiecare evanghelist a cunoscut sau nu scrierile celorlalți autori. Se propune soluția oferită de așa-numită „ipoteză a celor două documente”, care susține prioritatea lui Marcu față de ceilalți evangheliști, fapt care transformă opera sa într-o sursă pentru celelalte două Evanghelii sinoptice. La aceasta se adaugă, eventual, materialul suplimentar al unei surse comune a lui Matei și Luca, independentă de Marcu, care ar fi putut transmite o tradiție a prevestirilor. Se menține, totuși, o rezervă în impunerea acestei teorii ca soluție unică în problema sinoptică a prevestirilor Patimilor și Învierii, considerându-se posibilitatea unei dinamici mai complexe și mai fluide a surselor, care nu ar putea fi determinată cu precizie în ziua de astăzi. Toată această discuție corespunde etapei „criticii literare”.

Secțiunea următoare a fiecăreia dintre primele trei capitole se concentrează pe problema autenticității istorice și a originii prevestirilor Patimilor și Învierii. Se încearcă o expunere cât mai clară a contestațiilor aduse istoricității prevestirilor, a răspunsurilor oferite de către apologeții autenticității, a scenariilor ipotetice propuse pentru originea acestor pericope și a argumentelor în favoarea unei origini a lor în predica Mântuitorului. Se realizează, apoi, o reconstrucție sintetică a ceea ce poate fi considerat cadrul original (*Sitz im*

Leben) al rostirii fiecărei prevestiri, ca și a modului în care au circulat tradițiile prevestirilor în perioada dinaintea de a fi fixate în textul scris al Evangheliilor. Aceste demersuri fac parte din „critica formelor” și „critica tradițiilor”, ca și o aplicare a criteriilor de analiză a autenticității istorice a materialelor biblice. Demersurile făcute în cadrul acestei secțiuni ar părea inutile în contextul ortodox, care pleacă de la premisa istoricității tuturor datelor evanghelice. Trebuie însă identificate unele tendințe, chiar în interiorul Ortodoxiei, anume din partea unor exegeți ortodocși, de a aborda un astfel de discurs în argumentația lor biblică. Pe de altă parte, popularitatea de care se bucură astăzi în cercetarea biblică diversele curente minimaliste fac necesară o astfel de discuție chiar și numai din rațiuni apologetice.

În continuare, este tratată, pe rând, fiecare variantă sinoptică a prevestirilor Patimilor și Învierii, sub toate aspectele care țin de modul specific în care este redată de către fiecare evanghelist, anume: contextul evanghelic, structura, forma literară și redactarea sa. Se dorește expunerea modalității specifice în care fiecare evanghelist redă cele trei prevestiri, în ceea ce privește gramatica și stilistica utilizată, cât și modul în care își modelează discursul în funcție de ideile sale teologice. Această analiză depinde, astfel, într-o mare măsură de rezultatul criticii literare, mutând însă centrul atenției dinspre raporturile cu celelalte Evanghelii sinoptice înspre modul specific în care evanghelistul înserează în scrierea sa și editează această tradiție. Acest demers reprezintă, în metodologia științifică a exegezei Noului Testament, etapa „criticii redacționale”.

În ultima secțiune a primelor trei capitole se oferă un comentariu exegetico-teologic al fiecăreia dintre prevestiri, în care sunt sintetizate toate datele relevante din secțiunile anterioare, în vederea unei prezentări a principalelor aspecte teologice ale acestor declarații ale Mântuitorului.

În **capitolul al patrulea** al acestei lucrări, intitulat „Alte prevestiri ale Patimilor și Învierii”, sunt prezentate, într-o manieră sintetică, diferitele declarații sau gesturi simbolice ale Mântuitorului – în afara celor trei prevestiri ale Patimilor și Învierii, considerate *expressis verbis vaticinia* –, în care sunt anticipate, în mod direct sau indirect, aceleași evenimente finale ale vieții și activității Sale. Aceste „prevestiri secundare” ale Patimilor și/sau Învierii, presărate de-a lungul evangheliilor, oferă perspective foarte interesante cu privire la modul în care Mântuitorul a cunoscut și a transmis diferite aspecte cu privire la Patimile Sale și Învierea Sa viitoare. Din această categoria fac parte: alegoria Mirelui care se va lua dintre ucenici (*Mt* 9:14-15 / *Mc* 2:18-20 / *Lc* 5:33-35), semnul lui Iona (*Mt* 12:38-40 / *Lc* 11:29-30), conversația lui Iisus cu Moise și Ilie din timpul Schimbării la Față (*Lc* 9:30-32), ca și interdicția dată ucenicilor de a nu spune nimic despre aceasta „până la Înviere” (*Mc* 9:9-10 ||

Mt 17:9), dialogul despre venirea lui Ilie (*Mc 9:12 / Mt 17:12*), referirea la „Paharul” și „Botezul” Domnului (*Mt 20:20-28 / Mc 10:35-45; Lc 12:50*), declarația criptică privind moartea lui Iisus ca proroc în Ierusalim (*Lc 13:31-33*) și despre patima care va avea loc mai înainte de „ziua Fiului Omului” (*Lc 17:24-25*), pilda lucrătorilor viei (*Mt 21:33-46 / Mc 12:1-12 / Lc 20:9-19*), ungerea din Betania (*Mt 26:10-13 / Mc 14:6-9*), diferitele declarații din cadrul Cinei celei de Taină (*Mt 26:17-29; Mc 14:12-25; Lc 22:7-38*) și în timpul scenei din Ghetsimani (*Mt 26:45 / Mc 14:41*). La aceasta se adaugă unele observații cu privire la alte eventuale prevestiri, precum cea cu referire la dărâmarea templului și rezidirea sa după trei zile (*Mt 26:61 || Mc 14:58; cf. In 2:18-22*), ca și despre prevestirile specifice Evangheliei după Ioan. În acest fel, se dorește completarea tabloului diferitelor modalități de anticipare de către Iisus a morții și Învierii Sale, prin alte declarații decât cele trei prevestiri ale Patimilor și Învierii.

Al cincilea capitol tratează „dinamica prevestirilor Patimilor și Învierii în Evangheliile sinoptice”. Fiecare evanghelist sinoptic accentuează în mod diferit rolul prevestirilor Patimilor și Învierii în structura Evangheliei sale. Pare să existe un consens în rândul cercetătorilor cu privire la faptul că prevestirile Patimilor și Învierii ar reprezenta puncte de reper în compoziția narativă a Evangheliilor sinoptice. Acest lucru este afirmat în special în legătură cu Marcu, unde se observă cel mai conștient efort de a folosi prevestirile Patimilor și Învierii pentru a introduce în mod progresiv evenimentele care trebuiau să aibă loc în Ierusalim. În fiecare Evanghelie, se observă o creștere a intensității, de la prima prevestire, care se concentrează pe aspectul respingerii, la a doua, unde se tratează tema predării în mâinile oamenilor, și la a treia, unde se insistă pe aspectul umilinței și al morții. De asemenea, avem o trecere treptată de la prezentarea lui Iisus ca vindecător și predicator, aspecte ale autorității și puterii Sale, la identificare Sa cu Mesia care suferă, este respins și va fi ucis. Toate acestea conferă o anumită coerență și ritmicitate textelor evanghelice. Astfel, în acest capitol, se pleacă de la o prezentare a prevestirilor în cadrul structurii generale a Evangheliilor, urmând o comparație între cele trei prevestiri, în modul în care se găsesc în fiecare dintre Evangheliile, apoi unele considerații cu privire la raportul dintre prevestirile principale și cele minore, ca și la raportul dintre prevestiri și referatele Patimilor și Învierii, pentru a se trage unele concluzii referitor la dinamica prevestirilor în cadrul acestor scrieri.

În **al șaselea capitol**, intitulat „Substratul scripturistic al prevestirilor Patimilor și Învierii Fiului Omului”, se tratează problema raporturilor dintre cele trei prevestiri și Scripturile iudaice, o temă esențială pentru înțelegerea semnificațiilor teologice ale acestor declarații ale lui Iisus. Mântuitorul prezintă în repetate rânduri Patimile și Învieria Sa în

relație directă cu scrierile sfinte și cu tradițiile poporului evreu, fapt pentru care o discuție pe marginea acestor raporturi este absolut necesară. Se urmăresc următorii pași în legătură cu diferitele texte și tradiții biblice: după o expunere sumară a sensului acestor texte în contextul literar în care se află în Vechiul Testament, se fac o serie de considerații cu privire la receptarea acestora în iudaismul contemporan al Mântuitorului, pentru a se înțelege modul în care ele sunt valorificate în legătură cu prevestirile Patimilor și Învierii. Se evidențiază în ce măsură sensul dat unor anumite concepte în legătură cu Iisus corespunde cu sensul pe care îl au în scrierile din care au fost extrase. De asemenea, se arată în ce măsură apelul la aceste texte veterotestamentare oferă un plus de înțelegere semnificațiilor prevestirilor. În fine, se fac unele precizări cu privire la raportul profeție – împlinire în legătură cu unele texte desemnate drept „mesianice” de către tradiția iudaică sau creștină. O atenție deosebită voi acorda tradiției Robului Domnului din Isaia și capitolului al șaptelea al cărții lui Daniel, care par să justifice într-o mai mare măsură modul în care Mântuitorul, în cadrul prevestirilor, prezintă Patimile și Învieria ca o „împlinire” a Scripturilor. Dar se face o prezentare generală și a altor texte ale Vechiului Testament sau ale literaturii iudaice intertestamentare care ar putea fi relevante în această discuție.

În **ultimele două capitole** se face o prezentare a principalelor motive – istorice sau teologice – care se regăsesc în cadrul prevestirilor Patimilor și Învierii. Astfel, am alocat un întreg capitol (al șaptelea) discutării titlului de „Fiul Omului”, care reprezintă unul dintre cele mai discutate și mai controversate subiecte în cercetarea biblică actuală. Tocmai datorită lipsei de uniformitate și de acord în tratarea acestui subiect, am fost nevoit să acord o discuție mai aprofundată a acestuia, deoarece concluziile sale prezintă o influență decisivă asupra modului în care va fi înțeles mesajul prevestirilor. Prin urmare, sunt discutate diferitele atestări ale formulei „Fiul Omului” în cadrul iudaismului pre-creștin, după care sunt expuse principalele opinii privind sensul acesteia în cadrul predicii Mântuitorului. După o clasificare a diferitelor contexte în care este utilizat acest titlu în legătură cu Iisus în predica Sa, se fac unele considerații cu privire la rolul său în cadrul prevestirilor Patimilor și Învierii, în legătură cu suferințele mesianice.

Iar în ultimul capitol sunt expuse celelalte elemente semnificative identificate în textul prevestirilor, mai exact a cele care țin de mesajul propriu-zis al Mântuitorului, în special a etapelor Patimilor și Învierii lui Iisus. Sunt prezente, astfel, următoarele subsecțiuni ale acestui capitol: „atitudinea lui Iisus față de propriile Patimi și Învierie”; „necesitatea și iminența Patimilor și Învierii”; „pățimirea Fiului Omului”; „respingerea Fiului Omului”; „predarea Fiului Omului”; „condamnarea Fiului Omului” „batjocorirea Fiului Omului”;

„ocărârea Fiului Omului”, „scuiparea Fiului Omului”; „biciuirea Fiului Omului”; „uciderea Fiului Omului”; „Învierea” Fiului Omului; „agenții Patimilor și Învierii Fiului Omului”. Fiecare dintre aceste elemente este analizat prin raportare la tradiția scripturistică și conceptuală a iudaismului precreștin, care oferă un plus de înțelegere modului utilizării sale în cadrul prevestirilor. Ceea ce interesează nu este atât de mult modul în care au avut loc aceste acte în cadrul evenimentelor finale ale vieții lui Iisus, ci implicațiile pe care le au expunerea lor în cadrul prevestirilor, în fața ucenicilor care aveau cu totul alte așteptări de la Învățătorul lor și care nu asistaseră încă la împlinirea lor.

Ceea ce se poate afirma, în urma acestui studiu, este că prevestirile Patimilor și Învierii reprezintă o componentă esențială a mesajului Mântuitorului Iisus Hristos, neputându-li-se contesta autenticitatea istorică și integritatea modului în care sunt prezentate de către cei trei evangheliști sinoptici. Mântuitorul le oferă ucenicilor o instrucție cu un caracter cu totul special, care avea să-i pregătească nu numai pentru înfruntarea și înțelegerea imediată a evenimentelor finale ale vieții și activității Sale, la care vor asista în scurt timp, ci pentru a deveni adevărați mărturisitori ai lui Hristos în lume. Iisus le oferă cea mai pertinentă și mai cuprinzătoare interpretare a evenimentului Crucii, care pleacă de la studierea Scripturilor iudaice, prin care se fixase și se transmise voința absolută a lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii. Îi face astfel să înțeleagă faptul că moartea și învierea Sa nu sunt niște simple „accidente”, întâmplări determinate de circumstanțele ostile în care se desfășoară misiunea lui Iisus, ci sunt prevăzute în planul cel din veșnicie al lui Dumnezeu, care implica și aceste acte în legătură cu Iisus – Fiul Omului. Astfel, ucenicii vor fi capabili, după Înviere, în urma unor confirmări ulterioare venite din partea Mântuitorului, în timpul arățărilor Sale către ei, să înțeleagă iconomia mântuirii, pentru a putea propovădui apoi întregii omeniri ceea ce va fi numit „nebulia Crucii”. Evangheliștii, la rândul lor, conștienți de importanța acestui mesaj, l-au transmis într-o manieră foarte fidelă, integrându-l în ansamblul scrierilor lor, dar oferind și unele elemente interpretative, care aveau scopul de a evidenția anumite particularități asupra cărora doreau să insiste. Uniformitatea de care dau dovadă Evangheliile sinoptice în transmiterea celor trei prevestiri ale Patimilor și Învierii demonstrează, astfel, importanța majoră pe care o joacă aceste declarații ale lui Iisus în ansamblul activității Sale. Iar fixarea lor scrisă oferă un corespondent al acestui fapt în modul în care autori biblici așează acest mesaj la baza structurii teologice a scrierilor lor.

Cuprins

Abrevieri.....	11
Introducere	13

PARTEA ÎNTÂI: ANALIZĂ EXEGETICĂ

1. Prima prevestire a Patimilor și Învierii.....	20
1.1. Text și traducere – prima prevestire a Patimilor și Învierii.....	20
1.1.1. Textul lui <i>Mt</i> 16:21-23.....	25
1.1.2. Textul lui <i>Mc</i> 8:31-33	28
1.1.3. Textul lui <i>Lc</i> 9:21-22.....	30
1.2. Analiză sinoptică a primei prevestiri a Patimilor și Învierii.....	31
1.2.1. Elementele comune celor trei variante sinoptice ale primei prevestiri.....	34
1.2.2. Raportul <i>Mt</i> 16:21-23 <i>Mc</i> 8:31-33	35
1.2.3. Raportul <i>Mc</i> 8:31-33 <i>Lc</i> 9:21-22	37
1.2.4. Raportul <i>Mt</i> 16:21-23 <i>Lc</i> 9:21-22	38
1.2.5. Raportul dintre texte în prisma teoriilor sinoptice.....	40
1.3. Autenticitatea și originea primei prevestiri a Patimilor și Învierii Fiului Omului	48
1.3.1. Autenticitatea prevestirilor Patimilor și Învierii (perspectivă generală)	49
1.3.1.2. Argumente împotriva autenticității prevestirilor	49
1.3.1.3. Scenarii ipotetice privind originea post-pascală a prevestirilor	60
1.3.1.4. Dovezi în favoarea autenticității prevestirilor Patimilor și Învierii.....	62
1.3.2. Numărul și ordinea prevestirilor Patimilor și Învierii Fiului Omului.....	66
1.3.2.1. Numărul prevestirilor Patimilor și Învierii Fiului Omului	67
1.3.2.2. Ordinea prevestirilor Patimilor și Învierii Fiului Omului	68
1.3.2.3. Cronologia prevestirilor Patimilor și Învierii Fiului Omului	70
1.3.3. Autenticitatea și integritatea primei prevestiri a Patimilor și Învierii	71
1.3.3.1. Argumente împotriva autenticității și integrității primei prevestiri.....	71
1.3.3.2. Scenarii ipotetice privind elaborarea post-pascală a primei prevestiri.....	74
1.3.3.3. Argumente în favoarea autenticității și integrității primei prevestiri	77
1.3.3.4. Concluzii privind autenticitatea primei prevestiri a Patimilor și Învierii.....	80

1.3.4. Originea primei prevestiri a Patimilor și Învierii	81
1.3.5. Tradițiile pre-evangelice ale primei prevestiri a Patimilor și Învierii	85
1.4. Prima prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Mc</i> 8:31-33.....	97
1.4.1. Contextul lui <i>Mc</i> 8:31-33.....	97
1.4.2. Structura și forma literară a lui <i>Mc</i> 8:31-33	101
1.4.3. Redactarea lui <i>Mc</i> 8:31-33.....	102
1.5. Prima prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Mt</i> 16:21-23	125
1.5.1. Contextul lui <i>Mt</i> 16:21-23	125
1.5.2. Structura și forma literară a lui <i>Mt</i> 16:21-23	126
1.5.3. Redactarea lui <i>Mt</i> 16:21-23	126
1.6. Prima prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Lc</i> 9:21-22.....	136
1.6.1. Contextul lui <i>Lc</i> 9:21-22.....	136
1.6.2. Structura și forma literară a lui <i>Lc</i> 9:21-22	139
1.6.3. Redactarea lui <i>Lc</i> 9:21-22.....	140
1.7. Comentariu exegetic-teologic al primei prevestiri a Patimilor și Învierii.....	146
1.7.1. Mărturisirea lui Petru (<i>Mc</i> 8:27-30 <i>Mt</i> 16:13-20 <i>Lc</i> 9:18-21).....	147
1.7.2. Prima prevestire a Patimilor și Învierii Fiului Omului (<i>Mc</i> 8:31-33 <i>Mt</i> 16:21-23 <i>Lc</i> 9:22).....	168
1.7.3. Urmarea lui Hristos prin luarea Crucii (<i>Mc</i> 8:34-9:1 / <i>Mt</i> 16:24-28 / <i>Lc</i> 9:23-27)	183
2. A doua prevestire a Patimilor și Învierii.....	189
2.1. Text și traducere – a doua prevestire a Patimilor și Învierii.....	189
2.1.1. Textul lui <i>Mt</i> 17:22-23.....	189
2.1.2. Textul lui <i>Mc</i> 9:30-32.....	190
2.1.3. Textul lui <i>Lc</i> 9:43b-45	192
2.2. Analiza sinoptică a celei de-a doua prevestiri a Patimilor și Învierii.....	193
2.2.1. Elementele comune celor trei versiuni	194
2.2.2. Raportul <i>Mt</i> 17:22-23 <i>Mc</i> 9:30-32	195
2.2.3. Raportul <i>Mc</i> 9:30-32 <i>Lc</i> 9:43b-45	196
2.2.4. Raportul <i>Mt</i> 17:22-23 <i>Lc</i> 9:43b-45	198
2.2.5. Raporturile dintre texte în prisma teoriilor sinoptice	199
2.3. Autenticitatea și originea celei de-a doua prevestiri a Patimilor și Învierii	203
2.3.1. Argumente împotriva autenticității celei de-a doua prevestiri	203
2.3.2. Argumente în favoarea autenticității celei de-a doua prevestiri.....	205

2.3.3. Originea celei de-a doua prevestiri a Patimilor și Învierii.....	207
2.3.4. Tradiția pre-evangelică a celei de-a doua prevestiri.....	208
2.4. A doua prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Mc</i> 9:30-32.....	209
2.4.1. Contextul lui <i>Mc</i> 9:30-32.....	209
2.4.2. Structura și forma literară a lui <i>Mc</i> 9:30-32	210
2.4.3. Redactarea lui <i>Mc</i> 9:30-32.....	210
2.5. A doua prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Mt</i> 17:22-23	222
2.5.1. Contextul lui <i>Mt</i> 17:22-23	222
2.5.2. Structura literară a lui <i>Mt</i> 17:22-23	223
2.5.3. Redactarea lui <i>Mt</i> 17:22-23	223
2.6. Analiza redacțională – <i>Lc</i> 9:43b-45	229
2.6.1. Contextul lui <i>Lc</i> 9:43b-45.....	229
2.6.2. Structura și forma literară a lui <i>Lc</i> 9:43b-45	231
2.6.3. Redactarea lui <i>Lc</i> 9:43b-45.....	232
2.7. Comentariu exegetic-teologic al celei de-a doua prevestiri a Patimilor și Învierii	252
3. A treia prevestire a Patimilor și Învierii	262
3.1. Text și traducere – a treia prevestire a Patimilor și Învierii	262
3.1.1. Textul lui <i>Mt</i> 20:17-19.....	262
3.1.2. Textul lui <i>Mc</i> 10:32-34.....	264
3.1.3. Textul lui <i>Lc</i> 18:31-34.....	266
3.2. Analiza sinoptică – a treia prevestire a Patimilor și Învierii	267
3.2.1. Elemente comune celor trei versiuni	268
3.2.2. Raportul <i>Mt</i> 20:17-19 // <i>Mc</i> 10:32-34	269
3.2.3. Raportul <i>Mc</i> 10:32-34 // <i>Lc</i> 18:31-34.....	270
3.2.4. Raportul <i>Mt</i> 20:17-19 // <i>Lc</i> 18:31-34.....	272
3.2.5. Raporturile dintre texte în prisma teoriilor sinoptice	273
3.3. Autenticitatea și originea celei de-a treia prevestiri a Patimilor și Învierii.....	277
3.3.1. Argumente împotriva autenticității celei de-a treia prevestiri.....	277
3.3.2. Argumente în favoarea autenticității celei de-a treia prevestiri.....	278
3.3.3. Originea și tradiția pre-evangelică a celei de-a doua prevestiri a Patimilor și Învierii	279
3.4. A treia prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Mc</i> 10:32-34	280
3.4.1. Contextul lui <i>Mc</i> 10:32-34.....	280

3.4.2. Structura și forma literară a lui <i>Mc</i> 10:32-34	282
3.4.3. Redactarea lui <i>Mc</i> 10:32-34.....	283
3.5. A treia prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Mt</i> 20:17-19.....	294
3.5.1. Contextul lui <i>Mt</i> 20:17-19	294
3.5.2. Structura și forma literară a lui <i>Mt</i> 20:17-19	295
3.5.3. Redactarea lui <i>Mt</i> 20:17-19	295
3.6. A treia prevestire a Patimilor și Învierii în <i>Lc</i> 18:31-34	301
3.6.1. Contextul lui <i>Lc</i> 18:31-34.....	301
3.6.2. Structura literară a lui <i>Lc</i> 18:31-34.....	302
3.6.3. Redactarea lui <i>Lc</i> 18:31-34.....	303
3.7. Comentariu exegetic-teologic al celei de-a treia prevestiri a Patimilor și Învierii.....	321
4. Alte prevestiri ale Patimilor și Învierii.....	327
4.1. Iisus – Mirele care se va lua dintre ucenici (<i>Mt</i> 9:14-15 / <i>Mc</i> 2:18-20 / <i>Lc</i> 5:33-35)	327
4.2. Semnul lui Iona (<i>Mt</i> 12:38-40 // <i>Lc</i> 11:29-30)	330
4.3. Schimbarea la față (<i>Mt</i> 17:1-13; <i>Mc</i> 9:2-13; <i>Lc</i> 9:28-36)	333
4.3.1. Subiectul conversației lui Iisus cu Moise și Ilie (<i>Lc</i> 9:30-32)	333
4.3.2. Porunca de a nu spune nimănui nimic până la Înviere (<i>Mc</i> 9:9-10 // <i>Mt</i> 17:9).....	335
4.3.3. Conversația despre venirea lui Ilie (<i>Mc</i> 9:12 // <i>Mt</i> 17:12)	339
4.4. „Paharul” și „Botezul” lui Iisus (<i>Mt</i> 20:20-28 // <i>Mc</i> 10:35-45; <i>Lc</i> 12:50; 22:24-27)	347
4.5. „Nu este cu putință să piară prooroc afară din Ierusalim” (<i>Lc</i> 13:31-33)	352
4.6. Ziua Fiului Omului (<i>Lc</i> 17:24-25).....	352
4.7. Pilda lucrătorilor viei (<i>Mt</i> 21:33-46 / <i>Mc</i> 12:1-12 / <i>Lc</i> 20:9-19).....	354
4.8. „Peste două zile va fi Paștile” (<i>Mt</i> 26:1-2).....	357
4.9. Ungerea din Betania (<i>Mt</i> 26:10-13 / <i>Mc</i> 14:6-9).....	357
4.10. Cina cea de Taină (<i>Mt</i> 26:17-29; <i>Mc</i> 14:12-25; <i>Lc</i> 22:7-38)	359
4.10.1. Pregătirea Cinei (<i>Mt</i> 26:18).....	359
4.10.2. Anunțul trădării (<i>Mt</i> 26:21-25 / <i>Mc</i> 14:18-21 / <i>Lc</i> 22:21-23).....	360
4.10.3. Formulele euharistice (<i>Mt</i> 26:26-29 / <i>Mc</i> 14:22-25 / <i>Lc</i> 22:14-20).....	362
4.10.4. „Și cu cei fără de lege s-a socotit” (<i>Lc</i> 22:37)	368
4.11. „După Învierea Mea, voi merge în Galileea” (<i>Mt</i> 26:31-32 / <i>Mc</i> 14:27-28).....	370
4.12. Scena din Ghetsimani (<i>Mt</i> 26:45 / <i>Mc</i> 14:41)	373
4.13. „Voi dărâma acest templu făcut de mână” (<i>Mt</i> 26:61 // <i>Mc</i> 14:58).....	375

4.14. Prevestirile Patimilor și Învierii în Evanghelia după Ioan	377
5. Dinamica prevestirilor Patimilor și Învierii în Evangheliile sinoptice	381
5.1. Prevestirile Patimilor și Învierii în Evanghelia după Marcu	381
5.1.1. Prevestirile Patimilor și Învierii în structura Evangheliei după Marcu	382
5.1.2. Raportul literar dintre cele trei prevestiri în Marcu	391
5.1.3. Raportul dintre prevestirile principale și cele secundare	394
5.1.4. Raportul dintre prevestiri și referatul Patimilor și Învierii în Marcu	395
5.1.5. Dinamica prevestirilor în Marcu	401
5.2. Prevestirile Patimilor și Învierii în Evanghelia după Matei	404
5.2.1. Prevestirile Patimilor și Învierii în structura Evangheliei după Matei	405
5.2.2. Raportul dintre cele trei prevestiri în Matei	406
5.2.3. Raportul dintre prevestirile principale și cele secundare	407
5.2.4. Raportul dintre prevestiri și referatul Patimilor și Învierii în Matei	408
5.2.5. Prevestirile Învierii și episodul solicitării pazei mormântului (<i>Mt 27:62-66</i>)	411
5.2.6. Dinamica prevestirilor în Matei	412
5.3. Prevestirile Patimilor și Învierii în Evanghelia după Luca	412
5.3.1. Prevestirile Patimilor și Învierii în structura Evangheliei după Luca	413
5.3.2. Raportul dintre cele trei prevestiri în Luca	418
5.3.3. Raportul dintre prevestirile principale și cele secundare	419
5.3.4. Raportul dintre prevestiri și referatul Patimilor și Învierii în Luca	419
5.3.5. Raportul dintre prevestiri și arătările post-pascale în Luca	422
5.3.6. Dinamica prevestirilor în scrierile lui Luca	429

PARTEA A DOUA: ANALIZA TEMATICĂ

6. Substratul scripturistic al prevestirilor	433
6.1. Teologia Robului Domnului și prevestirile Patimilor și Învierii	434
6.1.1. Imnurile Robului Domnului în contextul lor literar	436
6.1.2. Receptarea figurii Robului Domnului în tradiția iudaică precreștină	449
6.1.3. Imnurile Robului Domnului în prevestirile Patimilor și Învierii	460
6.2. Legăturile dintre prevestirile Patimilor și Învierii și <i>Dn 7-12</i>	481
6.2.1. <i>Dn 7-12</i> în contextul lor literar	481
6.2.2. Receptarea lui <i>Dn 7</i> în tradiția iudaică precreștină	489

6.2.3. Raportul dintre Daniel și prevestirile Patimilor și Învierii	490
6.3. <i>Os</i> 6:2 și Învieria „după trei zile”	496
6.3.1. <i>Os</i> 6:2 în contextul său literar.....	496
6.3.2. Receptarea lui <i>Os</i> 6:2 în tradiția iudaică pre-creștină.....	499
6.3.3. <i>Os</i> 6:2 în prevestirile Patimilor și Învierii	500
6.4. <i>Iona</i> 2:1 și Învieria „după trei zile” a Fiului Omului.....	502
6.5. <i>Za</i> 9-14 și prevestirile Patimilor și Învierii	503
6.6. Psalmii mesianici și prevestirile Patimilor și Învierii.....	504
6.6.1. <i>Ps</i> 16(15):9-10 și nădejdea învierii.....	504
6.6.2. <i>Ps</i> 22(21) și respingerea Fiului Omului.....	504
6.6.3. <i>Ps</i> 34(33):20 și multele necazuri ale dreptilor.....	506
6.6.4. <i>Ps</i> 89(88):38-45 și multele suferințe ale unsului Domnului.....	506
6.6.5. <i>Ps</i> 118(117):22 și respingerea Fiului Omului	507
6.6.6. Alte referințe din Psalmi.....	511
6.7. Tradiția lui <i>passio iusti</i> și prevestirile Patimilor și Învierii.....	512
6.8. Tradiția lui <i>passio martyris</i> și prevestirile Patimilor și Învierii	514
6.8.1. Originile și dezvoltarea ideii de „martiriu” în Iudaismul antic	514
6.8.2. Dezvoltarea tradiției martiriului profeților	524
6.8.3. Iisus pe linia profeților-martiri ai lui Israel	529
6.8.4. Tradiția lui <i>passio martyris</i> în prevestirile Patimilor și Învierii	532
7. „Fiul Omului” în prevestirile Patimilor și Învierii.....	534
7.1. „Fiul Omului” în tradiția precreștină.....	535
7.1.1. „Fiul Omului” în tradiția non-iudaică.....	536
7.1.2. „Fiul Omului” în tradiția vechi-testamentară	536
7.1.3. „Fiul Omului” în literatura iudaică peritamentară	542
7.1.4. „Fiul Omului” în limba aramaică	552
7.2. „Fiul Omului” în predica Mântuitorului.....	553
7.2.1. Opinii privind sensul formulei „Fiul Omului” în predica Mântuitorului	557
7.2.2. Clasificarea textelor referitoare la „Fiul Omului”	586
7.3. „Fiul Omului” în Evangheliile sinoptice.....	591
7.3.1. „Fiul Omului” în Evanghelia după Marcu.....	591
7.3.2. „Fiul Omului” în Evanghelia după Matei.....	596

7.3.3. „Fiul Omului” în Evanghelia după Luca	601
7.4. Receptarea formulei „Fiul Omului” în tradiția Bisericii	604
8. Elementele prevestirilor Patimilor și Învierii – o analiză sistematică	610
8.1. Atitudinea lui Iisus față de propriile Patimi și Înviere	610
8.1.1. Cunoașterea lui Iisus cu privire la propriul sfârșit.....	610
8.1.2. Iisus – interpret al propriilor Patimi și Învieri	617
8.1.3. Acceptarea de către Iisus a propriului sfârșit	617
8.2. Necesitatea și iminența Patimilor și Învierii Fiului Omului: δεῖ și μέλλει.....	619
8.2.1. Utilizarea lui δεῖ în perioada precreștină	619
8.2.2. Utilizarea lui δεῖ în Evangheliile sinoptice.....	623
8.2.3. Alte modalități de exprimare a necesității Patimilor și Învierii.....	633
8.2.4. Nivelurile de înțelegere a necesității Patimilor și Învierii	634
8.2. „Pătımirea” Fiului Omului: πολλὰ παθεῖν	644
8.2.1. Utilizarea lui πάσχω în perioada precreștină	644
8.2.2. Formula πολλὰ παθεῖν în prevestirile Patimilor și Învierii	647
8.2.3. Receptarea lui πολλὰ παθεῖν în <i>kerygma</i> Bisericii	651
8.3. „Respingerea” Fiului Omului: ἀποδοκιμάζω	653
8.3.1. Utilizarea lui ἀποδοκιμάζω și a temei „respingerii” în literatura iudaică	653
8.3.2. Utilizarea lui ἀποδοκιμάζω în prevestirile Patimilor	655
8.3.3. Tema „respingerii” lui Iisus în <i>kerygma</i> apostolică	657
8.4. „Predarea” Fiului Omului: παραδίδωμι	659
8.4.1. Utilizarea lui παραδίδωμι în greaca clasică și biblică	659
8.4.2. Ideea de „predare” spre suferință în tradiția iudaică	661
8.4.3. Valorile lui παραδίδωμι în legătură cu Patimile lui Iisus	666
8.4.4. Agenții „predării” în prevestirile Patimilor și Învierii.....	668
8.4.5. Utilizarea lui παραδίδωμι în Evangheliile sinoptice	673
8.4.6. „Predarea” lui Iisus în memoria Bisericii	681
8.5. „Condamnarea” Fiului Omului: κατακρίνω.....	687
8.6. „Batjocorirea” Fiului Omului: ἐμπαίζω	689
8.6.1. Substratul scripturistic al noțiunii de „batjocorire” a Fiului Omului	689
8.6.2. „Batjocorirea” lui Iisus – Fiul Omului în Evangheliile sinoptice.....	690
8.7. „Ocărârea” Fiului Omului: ὕβριζω.....	692

8.7.1. Sensul lui ὕβριζω în perioada precreștină	692
8.7.2. Utilizarea lui ὕβριζω în literatura iudaică.....	692
8.8. „Scuiparea” Fiului Omului: ἐμπτύω.....	694
8.8.1. „Scuiparea” în mentalitatea iudaică pre-creștină.....	694
8.8.2. „Scuiparea” în tradiția lui <i>passio iusti</i>	698
8.8.3. „Scuiparea” Fiului Omului în prevestirile Patimilor și Învierii.....	698
8.8.4. „Scuiparea” lui Iisus în referatul Patimilor	698
8.9. „Biciuirea” Fiului Omului: μαστιγῶω	699
8.9.1. Sensurile lui μαστιγῶω în literatura greacă și iudaică	699
8.9.2. Flagelarea și lovirea în perioada precreștină	700
8.9.3. Biciuirea Fiului Omului în prevestirile Patimilor și Învierii	705
8.9.4. „Biciuirea” și „lovirea” lui Iisus în referatele Patimilor.....	707
8.10. „Uciderea” Fiului Omului: ἀποκτείνω și σταυρόω	709
8.11. Învierea Fiului Omului: ἀνίστημι și ἐγείρω	711
8.11.1. Prevestirea Învierii în contextul credinței în înviere a Israelului antic.....	711
8.11.2. Prevestirea Învierii Fiului Omului în cadrul învățaturii lui Iisus	714
8.11.2.1. Autenticitatea și originea prevestirilor Învierii.....	715
8.11.2.2. Raportul dintre moartea și învierea Fiului Omului.....	720
8.11.3. Vocabularul și gramatica Învierii în prevestirile Patimilor și Învierii.....	721
8.11.3.1. Termenul ἀνίστημι în vocabularul Învierii.....	721
8.11.3.2. Termenul ἐγείρω în vocabularul Învierii	725
8.11.3.3. Vocabularul semitic al Învierii	726
8.11.3.4. Raportul dintre ἀνίστημι și ἐγείρω în prevestirile Patimilor și Învierii	726
8.11.3.5. <i>Causa agens</i> a Învierii Fiului Omului	728
8.11.3.6. Ambiguitatea lingvistică a formulelor Învierii	730
8.11.4. Formula „după trei zile” în prevestirile Patimilor și Învierii.....	730
8.11.4.1. „După trei zile” în raport cu Învierea în Evangheliile sinoptice.....	731
8.11.4.2. Substratul vechitestamentar al învierii „după trei zile”	732
8.11.4.3. Semnificația formulelor cu privire la cele trei zile	735
8.11.4.4. Raportul dintre formulele cu privire la cele trei zile.....	737
8.11.4.5. Raportul dintre prevestirea învierii după trei zile și „împlinirea” sa	743
8.11.4.6. Învierea cea de a treia zi în <i>kerygma</i> apostolică	744
8.11.5. Elementul Învierii în Evangheliile sinoptice	745

8.11.5.1. Elementul Învierii în prevestirile lui Marcu	745
8.11.5.2. Elementul Învierii în prevestirile lui Matei	748
8.11.5.3. Elementul Învierii în prevestirile lui Luca.....	749
8.12. Agenții Patimilor și Învierii Fiului Omului.....	750
8.12.1. Dumnezeu – autor al planului de mântuire al lumii	750
8.12.2. „Oamenii” împotriva Fiului Omului	752
8.12.3. Iuda – vânzător al Fiului Omului.....	752
8.12.4. Liderii iudeilor – persecutori și judecători ai Fiului Omului.....	753
8.12.5. „Neamurile” – ucigașii Fiului Omului	764
8.12.6. Iisus – agentul pasiv al Patimilor și Învierii	766
Concluzii	768
Bibliografie.....	771